

VII MEĐUNARODNA SMOTRA FOLKLORA, Urednik LJUBOMIR SEGOVIĆ, Biblioteka Smotre folklora, izd. »Arto«, Zagreb 1972, nepaginirano.

Uz organizaciju Smotre folklora ustanova »Arto« gotovo svake godine izdaje i publikaciju vezanu uz Smotru. Tako je i uz VII smotru izašla knjižica u kojoj su, uz mnogobrojne ilustracije, objavljeni, najvećim dijelom, prilozi sa Savjetovanja etnologa i folklorista, održanog godinu dana ranije, uz VI smotru. Osim organizacijskih, priređivači Smotre susreću se i s brojnim stručnim problemima, koje rasvjetljuju na savjetovanjima ili u svojim publikacijama. Tako i ova publikacija svojim priložima dodiruje neke aktualne i akutne probleme, vezane uz sam pristup tretiranju, čuvanju i prezentiranju tradicija seljačke kulture.

Prvi prilog je iz pera mr Marije Išgum: *O problemu izvornosti etnoloških pojava*. Autorica polazi od teze o paralelnom postojanju dvaju tipova kulture, jedne narodne, seljačke i druge gradske, odnosno civilizacije, u smislu kako ih je odredio Antun Radić. Da bi istraživanje seljačke kulture dalo valjane rezultate, treba — po mišljenju autorice — doprijeti do što čišće, što izvornije narodne kulture. Ipak, nemoguće je govoriti o čisto seljačkoj kulturi, jer je ona u toku vremena primala i utjecaje drugih kultura. Pojave koje je seljačka kultura preuzimala iz gradske autorica je razvrstala u tri skupine. U prvu vrstu ubraja pojave koje su se posve stopile sa stilom života seoske kulture, smjestile se u njene okvire i nimalo ne odudaraju od nje. Druga vrsta su pojave, bolje predmeti industrijske proizvodnje koji su zamijenili predmete domaće izrade, ali su zadržali istu funkciju i nisu promijenili cijeli kompleks pojave. Treće su pojave one koje se nikako ne mogu uklopiti u okvire seoske kulture i vidljivo strše iz nje. Pojave druge i treće vrste — po mišljenju autorice — ne mogu etnološki, kulturnopovijesno ništa pokazati. Dakle, u znanstvenom proučavanju treba uzimati u obzir samo izvorne pojave. Povezujući ove konstatacije sa Smotrom folklora, autorica ističe da je »jedna od njenih najvažnijih zadaća prezentirati izvorni folklor«, premda se dopušta poneki oprezni, manji ustupak.

U nastavku članka autorica iznosi svoja gledišta o tome da li bi se neke pojave mogle održati u izvornom obliku i u budućem životu. Drži da bi se put za postizavanje te svrhe morao tražiti prvenstveno u odnosu seljaka prema vlastitoj kulturi. Seljak bi trebao naučiti da pozitivno vrednuje svoju vlastitu tradicijsku kulturu. Njegovanje tradicije (misli se prvenstveno na pojave duhovne kulture) moralo bi se tako razviti da ne bude poticano nekim vanjskim pobudama, već da se »stvori posebna dublja potreba (ne turizam i sl.), koja bi podržavala čuvanje te tradicije«. Autorica drži da bi upravo Smotra folklora mogla u ovom nastojanju igrati veću ulogu i da bi se, osim spomenutih pojava duhovne kulture, mogle sačuvati i neke pojave materijalne kulture. Kao primjer navodi seljačko rukotvorstvo, u prvom redu tekstilno. Članak zaključuje spoznajom o teškoćama s kojima bi se trebalo suočiti »želimo li pokušati spasavati život nekim pojavama tradicijske kulture«.

Neki od iznesenih stavova izazvali su u meni nedoumicu, nametnuli su mi nekoliko pitanja. Jedno je od njih — možemo li u određenoj kulturi znanstveno argumentirano ustanoviti koje su pojave nedvojbeno izvorne? Odnosno, imamo li kriterije za određivanje izvornosti? Autorica kaže da je »najstarije obično i najizvornije«. Ako je tako, mogu li se odrediti vremenske granice ili historijske epohe unutar kojih se postojanje pojedinih pojava može

smatrati izvornima? Jesu li npr. za hrvatsku seljačku kulturu izvorne pojave one koje su postojale u vremenu do 1918. godine ili one iz 19. stoljeća. Ili su to, možda, pojave evidentirane u dobu prije provale Turaka? A nisu li to one koje su iz vremena doseljenja Hrvata u ove krajeve? Ne dobiva li takvo određivanje izvornosti neuhvatljiv karakter relativnosti? Rado ću ovdje citirati Cvjetka Rihtmana, koji problemu izvornosti pristupa dijalektički, pa doslovce kaže: »Sve što postoji, u vremenu je nastalo, mijenja se i nestaje. Tako i u oblasti tradicionalnog narodnog stvaralaštva, što danas nalazimo samo je stanoviti vid onoga što je — ne zna se kada ni gdje, nastalo.« I dalje: »Ako pod izvornim podrazumijevamo tvorevine stvaralaštva u autentičnom prvobitnom obliku, onda moramo priznati da nam je izvorno — nedokučivo.« (Cvjetko Rihtman, *Izvorni folklor danas i uloga stručnjaka na selu*, ista publikacija).

Drugo pitanje jest može li se (u smislu prije izloženih postavki) folklor koji se izvodi na Smotri folkloru nazvati *izvornim*. Dopuštam da se terminom »izvorni folklor« mogu služiti priređivači Smotre, jer njime naglašavaju da ne nastupaju amaterske, gradske grupe, čiji su sudionici svoj program *naučili* od učitelja, već da se ovdje radi o ljudima sa sela, koji su svoj program *usvojili*, najvećim dijelom, prenesenim tradicijama svoje neposredne okoline. Ali, ako probleme tretiramo sa znanstvenog stajališta, razmatrajući ih u teoretskom članku, tada moramo voditi računa o tome da nije isto pjevati i plesati nedjeljom pred crkvom, za svoju razonodu, spontano, pred domaćim gledaocima, i to onoliko koliko se kome sviđa, ili pjevati i plesati na pozornici usred grada, gdje treba poštovati »zakone scene«, gdje se nastupa pred nepoznatom publikom, građanskom, razmaženom i zasićenom, kojoj treba prikazati svoje pjesme ili plesove u ograničenom vremenu od 10—15 minuta i u konkurenciji (ne zaboravimo na taj psihološki faktor!), u nadmetanju s bar još dvadesetak grupa. Možemo li, imajući takvu situaciju na Smotri folkloru, govoriti o *izvornom* folkloru? Sugerirala bih ovdje određenu ogradu: riječ je o drugoj egzistenciji folkloru.

Autorica se dotakla i problema spašavanja života nekim pojavama tradicijske kulture, sugerirajući neke (dosta teoretske) putove u tom nastojanju, no nije vodila računa o tome da svako »spašavanje« života nekim pojavama izvana, bez obzira da li su iz materijalne ili duhovne kulture, implicira drugačiju pobudu za životne pojave, tj. mijenja *funkciju* same pojave. I ako uspijemo takvu pojavu »sačuvati«, ona će se nužno izdvojiti iz svoje životne sredine, postat će ono što se u suvremenoj znanosti označuje pojmom *folklorizam* (u smislu kako ga je odredio Hans Moser, a dalje produbio Hermann Bausinger), tj. postat će pojava druge vrste (o tome detaljnije: Maja Bošković Stulli, *O folklorizmu*, »Zbornik za narodni život i običaje«, knj. 45, Zagreb 1971, str. 165—186; Nives Ritig, *Uz jednu diskusiju o folklorizmu*, »Narodna umjetnost«, knj. 7, Zagreb 1969—1970, str. 17—24). Ne dolazi li konstatacija da su samo izvorne etnološke pojave vrijedne u etnološkom proučavanju u kontradikciju sa željom za »spašavanjem« nekih pojava seljačke kulture?

Jasno nam je da će se seljačka kultura razvijati svojim određenim tokom, koji je neminovan i koji je izvan naše moći. Kako će taj razvoj izgledati, teško je predvidjeti. Ali može se očekivati da će relacije između seljačke i gradske kulture biti i dalje kompleksne, a pojave koje će se preuzimati više-vrsne. Stoga se pitam ima li opravdanja ograničiti se samo na proučavanje »izvornih« pojava? Zar pojave »druge« i »treće« vrste (u smislu kako ih je

naprijed navela autorica) ne predstavljaju također određenu historijsku činjenicu, sastavni dio kulture datog trenutka? Zašto na njih gledati samo iz »aspekta sociološkog, psihološkog«? Nije li za taj posao etnologija pozvanija od sociologije i psihologije?

Za razliku od prikazanog članka, koji obuhvaća sve kategorije etnoloških pojava, prof. Cvjetko Rihtman u svom prilogu *Izvorni folklor danas i uloga stručnjaka na selu* tretira fenomen narodne muzike. Premda o muzici davnih epoha nema nikakvih materijalnih dokaza, autor upućuje na način pomoću kojega se može stvoriti predodžba o ranijem stanju muzičke kulture. Pri tom iznosi i neke misli o nastanku muzike uopće, a posebno je zanimljiva njegova konstatacija da se »sredstva izraza (umjetničkog oblikovanja) daleko sponije mijenjaju (da su neuporedivo dužeg trajanja) od sadržaja«, odnosno, da će se u narodnom stvaralaštvu tekst pjesme znatno prije izmijeniti od napjeva. Autor također osvjetljava različite pojave koje nastaju difuzijom narodnih umjetničkih tvorevina. Svoj prilog zaključuje određivanjem osnovnog rada stručnjaka na selu, koji ne samo da treba pronalaziti distinktivna obilježja tradicionalne umjetnosti pojedinih regija već mora voditi računa o tome kako će se to stvaralaštvo prikazati publici.

Fenomen muzike tretira i prof. Slavko Zlatić, premda je njegov prilog posvećen praktičnoj problematici. Nazvao ga je *Metod rada i pristup sakupljanju narodne muzičke građe*. Na osnovu zapažanja iz svog bogatoga terenskog iskustva autor ukazuje na to kako bi u muzikološkom radu kakav se u suvremenim uvjetima odvija na terenu trebalo koordinirati posao različitih stručnjaka (muzikologa, folklorista, snimatelja, melografa, studijskih radnika), žele li se postići najbolji rezultati. Mogućnosti kojima se danas raspolaže, znatno su skromnije, ali i za takve prilike autor daje nekoliko korisnih savjeta.

Tradicionalna materijalna kultura, njeno današnje stanje, značenje i smisao u suvremenom životu tema je kojom se bavi dr Jelka Radauš — Ribarić. Na osnovu svoga dugogodišnjeg iskustva autorica prikazuje današnje stanje materijalne seljačke kulture u Hrvatskoj. Nabrajajući niz pojava materijalne kulture koje rapidno nestaju iz života, autorica analizira bitne faktore koji su djelovali na taj proces. Svjesna sadržaja i značenja seljačkih materijalnih spomenika u kulturi i povijesti naroda, a svjesna i ograničenih mogućnosti postojećih institucija koje se time bave, J. Radauš — Ribarić iznosi prijedlog kako da se, služeći se suvremenim sredstvima i metodama rada na terenu, snimi, sakupi i sačuva u muzejima i sličnim ustanovama određena etnološka građa prije njenog nestanka. Šteta što do današnjeg dana autoričin apel nije naišao na odgovarajući odjek. Način spašavanja određene etnološke građe kakav predlaže dr J. Radauš — Ribarić svakako je pozitivan prijedlog.

Andrija Bratanić načinio je neku vrstu sažetka sedmogodišnjeg trajanja Smotre folklor, dajući *Pregled lokaliteta sudionika Smotri folklor*. Autor daje pregled mjesta odakle su došli dosadašnji sudionici Smotre. Izradio je kartu Jugoslavije s naznačenim lokalitetima za 7-godišnje razdoblje i niz karata koje pokazuju lokalitete za pojedine godine. Tu je i karta Evrope s pregledom evropskih sudionika na Smotri. Broj i razmještaj lokaliteta na karti zanimljiv je posredni pokazatelj o tome u kojim su krajevima folklorne tradicije još dobro sačuvane, a u kojima one, sporijim ili bržim tempom, iščezavaju.

Aleksandra Muraj